

شناسایی ابعاد، پیامدها و عوامل تأثیرگذار بر پدیده وحدت در حفظ نظام با تأکید بر دیدگاه امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه)

محسن حسین آبادی^۱

حجت اله ناصرپور^۲

حمیدرضا حاتمی^۳

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۲/۱

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۵/۱۰

چکیده

وحدت از جمله عوامل تأثیرگذار بر انسجام و تداوم یک نظام سیاسی بوده که از ابعاد مختلفی قابل واکاوی و تحلیل است. این مقاله برگرفته از پژوهشی است که به ارائه مدلی برای پدیده وحدت‌آفرینی از منظر امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه) پرداخته است. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش تحلیل محتوا بوده و نتایج آن بر اساس مدل پارادایمی نظریه برخواسته از داده طبقه‌بندی گردیده است. بر این اساس، پدیده اصلی یعنی "وحدت‌آفرینی" متأثر از ۲۰ مقوله گروه‌بندی شده در: شرایط علی، زمینه ای و مداخله‌گر بوده و ۳۳ مقوله نیز به‌عنوان پیامدهای آن تعیین و در قالب الگویی تجسمی ارائه گردیده است. به‌صورت خلاصه نتایج این مطالعه نشان داده است که از دیدگاه حضرت امام خمینی، فرآیند وحدت‌آفرینی متأثر از شرایط علی ایدئولوژیک (چون قیام در راه خدا، نفی استکبارستیزی، حفظ کیان اسلام و ...) و همچنین دلایل سیاسی (چون حل معضلات کشورهای اسلامی و مصالح عمومی و ...) و سایر دلایل است. از سویی، فرایند ایجاد وحدت از طریق راهبردهایی چون پیروی از ولایت، همزیستی مسالمت‌آمیز، تأکید بر اصول مشترک و ... قابل تحقق است. هرچند که شرایطی مداخله‌گر (مانند تلاش علما و روشنفکران، بیداری و آزادی، اقدامات دشمنان و ...) موجب تسهیل و یا ایجاد محدودیت برای پدیده اصلی می‌شوند. پیامدهای و نتایج ایجاد وحدت از نگاه حضرت امام در دو گروه داخلی و خارجی طبقه‌بندی شده‌اند. از مهم‌ترین پیامدهای داخلی وحدت می‌توان به استقلال، صلح، دفاع از کیان اسلام، کسب عظمت و شرافت، بقای انقلاب ... دانست و از پیامدهای خارجی نیز به برقراری آرامش در جهان، تأمین منافع جهان اسلام، شکست ابهت استکبار و ... اشاره کرد.

واژه‌های کلیدی: وحدت، بقا اجتماعی، حفظ نظام، اندیشه‌های امام خمینی.

^۱ نویسنده مسئول و دانشجوی دانشجوی دکتری امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی.

^۲ دانشجوی دوره یازدهم دکتری مطالعات امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی

^۳ دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۱- مقدمه

وحدت اسلامی، از مهم‌ترین ایده‌ها و آرمان‌هایی است که هر مسلمان آزاده‌ای، از صدر اسلام تاکنون، بر مبنای تعالیم اسلام داشته است. در این باره در متن منابع اصیل اسلامی، به‌خصوص در قرآن کریم، واژه‌هایی همچون «امت» و «امت واحده» بهترین مؤید این مطلب است. انسجام و وحدت جمعی، مهم‌ترین مسئله امت اسلامی است. استعمارگران، پی به اهمیت آن برده و در سده‌های اخیر، درصدد شکستن آن برآمده و بهره‌های ظالمانه فراوانی برده‌اند. در سایه اسلام و به برکت تعالیم اسلامی است که ابعاد و عوامل اخلاقی و اجتماعی وحدت مسلمانان، عمق و استحکام می‌یابد (موثقی، ۱۳۷۱ ش: ۳۸۳).

دشمنان اسلام برای از بین بردن توانایی‌های مسلمانان به ترفندهای مختلفی دست می‌زنند که از جمله می‌توان به تلاش برای جلوگیری از وحدت مسلمانان و ایجاد تفرقه بین آن‌ها اشاره کرد. در چنین وضعی مسلمانان جهان می‌توانند با تجمع حول محور اسلام، اهداف شوم استکبار جهانی را با شکست مواجه سازند. این تفکر در ایران با پیروزی انقلاب اسلامی به حیطة عمل راه یافته است و تلاش برای این است تا با گذشت زمان تعداد بیشتری از مسلمانان در زیر لوای اسلام گرد هم آیند. در این جهت راهبرد وحدت بین مسلمانان مطرح می‌شود (بزرگی، ۱۳۸۴ ش: ۲۶ و ۲۷).

امروزه اصطلاح وحدت در بسیاری از حوزه‌ها رایج گردیده و به‌ویژه در ادبیات سیاسی در سطح قابل توجهی استفاده می‌گردد. اگرچه این اصطلاح به تنهایی و یا به شکل مرکب به همراه اصطلاحات اجتماعی، سیاسی و ملی مطرح شده است اما بررسی‌های علمی بسیار اندکی در این زمینه صورت گرفته است. با این توصیف به نظرمی رسد پژوهش‌های علمی جدید در زمینه تبیین دقیق آن ضرورت داشته و می‌تواند با بررسی نظریه‌های قبلی و ارائه نوآوری، نتایج خوبی را تقدیم جامعه علمی کشور بنماید. در دنیای پرتلاطم امروز، حرکت سریع در مسیر توسعه و دستیابی به مرحله قابل قبولی از پیشرفت از جمله اهداف و آرزوهای همه جوامع در حال توسعه به شمار می‌رود. لازمه حرکت در مسیر توسعه و پیشرفت برخورداری از ثبات سیاسی است تا در سایه آن امکان به فعل درآمدن همه ظرفیت‌ها، قابلیت‌ها، و پتانسیل‌های بالقوه موجود در جامعه فراهم شود و دستیابی به چنین شرایطی تنها در صورت وجود وحدت قابل قبول امکان‌پذیر می‌شود. به عبارت دیگر می‌توان گفت هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند به رشد، شکوفایی، توسعه و پیشرفت و ماندگاری دست یابد مگر آن‌که آحاد مردم در آن جامعه از وحدت لازم برخوردار باشند.

رشد و تعالی کشورها در عرصه‌های مختلف داخلی و خارجی حاکی از رفتارهای دولتمردان در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی، فرهنگی و اجتماعی است که تداعی‌کننده اقتدار و قدرت ملی کشورهاست. قدرت ملی از مقوله‌هایی است که از تعامل چند مؤلفه به دست می‌آید؛ یعنی مقوله ای انتزاعی است و وجود خارجی ندارد و وجودش از ترکیب و تعامل چند عنصر حاصل می‌شود. بعضی جنس آن را از نوع توانایی می‌شناسند و آن را به مجموعه‌ای از توانایی‌های مادی و معنوی که در قلمرو یک واحد جغرافیایی و سیاسی به نام کشور وجود دارد، تعریف می‌کنند. نظام سیاسی ج.ا.ا. مبتنی بر بنیان‌ها و اصول تفکر اسلامی تأسیس گردیده و از همین روست که وحدت ملی نیز برای چنین نظامی باید بر همین مبنا و اصول تعریف شود بنابراین در این پژوهش تلاش می‌گردد تا ضمن دستیابی به شناخت دقیق و جامع مفهوم وحدت و تأثیر آن بر حفظ نظام ج.ا.ا. از دیدگاه امام (رحمت الله تعالی علیه) مورد بررسی قرار گیرد.

۲- بیان مسئله

وحدت و تأثیرات شگرف آن در حفظ نظام سیاسی نخستین مسئله‌ای است که به‌طور طبیعی مورد توجه نظام‌های سیاسی قرار می‌گیرد چراکه مهم‌ترین اولویت هر نظام سیاسی حفظ جایگاه خود یا به تعبیر دیگر تضمین موجودیت و استمرار حیات سیاسی خود است. دستیابی به این امر یعنی ضمانت تداوم حاکمیت، تنها در سایه برخورداری از وحدت و همدلی آحاد مردم امکان پذیر می‌شود.

هر نظام سیاسی مبتنی بر ارزش‌های بنیادین خاص خود شکل می‌گیرد، این ارزش‌های بنیادین در چارچوب ایدئولوژی حاکم بر نظام و یا آرمان‌های تاریخی هر ملت تعریف می‌شود، نظام‌های سیاسی بر اساس ارزش‌های بنیادین برای خود اهداف و سیاست‌های کلان تعریف می‌کنند، موفقیت هر نظام سیاسی بر اساس میزان توفیقش در اجرای سیاست‌ها و دستیابی به اهداف تعریف شده‌اش ارزیابی می‌شود حال آن‌که دستیابی به اهداف و اجرای موفق سیاست‌ها در صورتی امکان‌پذیر خواهد بود که نظام سیاسی متکی به وحدت و انسجام ملی باشد به تعبیر دیگر نکته کلیدی این است که هر نظام سیاسی به هر میزان که از انسجام درونی بیشتری برخوردار باشد به همان میزان به درجه اعتبار بالاتر، کارآمدی بیشتر و افزایش امکان تحقق اهداف و ماندگاری‌اش دست می‌یابد.

وقتی از منظر ملی به موضوع وحدت نگریسته شود به ناچار ابعاد فراملی یا بین‌المللی آن نیز باید مورد توجه واقع شود چراکه دولت - ملت‌ها در فضای بین‌الملل زیست می‌کنند و منافع هر کشور در عرصه ملی وقتی مورد احترام دیگر بازیگران واقع می‌شود که نظام سیاسی آن کشور دارای استحکام درونی ناشی از وحدت مردم باشد ضمن اینکه این موضوع از رابطه معکوس نیز برخوردار است یعنی به هر میزانی که یک نظام بتواند در عرصه بین‌المللی منافع کشورش را تأمین کند، به همان میزان بر اقتدار ملی‌اش در حوزه داخلی نیز افزوده خواهد شد.

با این وصف ضمن بررسی‌های به‌عمل‌آمده مشخص گردید تاکنون در زمینه تأثیر وحدت بر حفظ نظام ج.ا.ا از منظر امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه) پژوهش منسجم و همه‌جانبه‌ای انجام نشده است. بنا بر آنچه بیان شد و با توجه به اهمیت موضوع، پژوهشگر به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که، از دیدگاه امام (رحمت الله تعالی علیه) وحدت چه تأثیراتی بر نظام سیاسی درج.ا.ا دارد؟

امروزه بر کسی پوشیده نیست که یک کشور برای رسیدن به اهداف متعالی خود نیازمند وحدت و انسجام ملی است.

بررسی این موضوع که وحدت چه تأثیراتی بر حفظ سیاسی درج.ا.ا دارد ضرورتی است که می‌تواند نتایج کاربردی مفیدی را در اختیار جامعه علمی، مسئولین عالی‌رتبه و تصمیم‌گیرندگان عالی کشور قرار دهد. برای درک بهتر ضرورت و اهمیت موضوع این پژوهش نکات ذیل قابل توجه است:

۱ - مقام معظم رهبری (دامت برکاته) چندین بار موضوع وحدت و بخصوص ثبات سیاسی را مورد توجه قرار داده‌اند. تأکید چندباره وی بر این موضوع خود حکایت از اهمیت و ضرورت آن می‌کند. به‌عنوان نمونه ایشان آیه «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ» بر کافران سختگیر و با همدیگر مهربانند» (الفتح: ۲۹) را لازمه ولایت و توحید جامعه‌ی اسلامی دانسته می‌فرمایند: "این مبنای توحید و اعتقاد به وحدانیت حضرت حق (جل و علا)، در تمام شوون فردی و اجتماعی جامعه‌ی اسلامی تأثیر می‌گذارد و جامعه را به‌صورت یک جامعه‌ی هماهنگ و مرتبط به یکدیگر و متصل و برخوردار از وحدت (وحدت جهت و وحدت حرکت و وحدت هدف) می‌سازد. این جوامع، نقطه‌ی مقابل تأثیر شرک و مشرکان و الهه‌ی شرک آفرین هستند. لذا هر جا در میان مؤمنین و

بندگان صالح خدا وحدت هست، آن‌جا توحید و خدا هم هست. هر جا بین مؤمنین و بندگان صالح خدا اختلاف هست، آن‌جا قطعاً شیطان و دشمن خدا حاضر است. (حدیث ولایت، ج ۳: ۷۵)

ایشان در جای دیگری فرمایند: برای دنیای اسلام هم علم مهم است، هم خردورزی مهم است، هم اخلاق مهم است لکن آنچه امروز در درجه اول اولویت برای دنیای اسلام قرار دارد وحدت است. (سایت رهبری www.khamenei.ir)

۲- تحقق اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران در سطوح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی مستلزم برخورداری نظام از وحدت و انسجام است، نظام در صورتی می‌تواند مسیر مقاومت، استقلال، توسعه و پیشرفت را در کنار حفظ و تأمین منافع حداکثری ملی با شتاب و سرعت مناسب به پیش برد که از انسجام و وحدت مؤثری برخوردار باشد.

۳- رابطه وحدت و حفظ نظام سیاسی ج.ا.ا. تاکنون به نحو آکادمیک مورد بررسی و مطالعه قرار نگرفته و در این زمینه پژوهش قابل توجهی انجام نشده است، لذا به منظور جبران کاستی‌های گذشته و رفع نواقص موجود، پرداختن به این موضوع ضرورت و اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

۴- موضوع وحدت و به‌ویژه تأثیر آن در حفظ نظام سیاسی کشور همواره مورد توجه و نیاز اندیشمندان سیاسی، صاحب‌نظران دنیای سیاست و دولتمردان بوده است، توجه صاحبان اندیشه و نظر نسبت به یک موضوع از اهمیت آن حکایت می‌کند.

۵- در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده: به حکم آیه کریمه «وَأَنَّ رَبُّكَمُ فَاتَّقُونَ» (مؤمنون: ۵۲) همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد. (اصل ۱۱)

مهم‌ترین اهداف این پژوهش را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. شرایط علی مؤثر بر پدیده وحدت‌آفرینی از دیدگاه حضرت امام چیست و این مهم از چه مؤلفه‌ها و ابعادی برخوردار است؟ (چه شرایطی مقدم بر پدیده‌ی وحدت‌آفرینی است و موجب ضرورت در شکل‌گیری آن می‌شوند؟)

۲. شرایط مداخله‌گرانه‌ی وحدت‌آفرینی چیست و از چه ویژگی‌ها و ابعادی برخوردار است؟

- شرایط تسهیل‌گر راهبردهای وحدت‌آفرینی چیست؟
- موانع و عوامل محدودکننده راهبردهای وحدت‌آفرینی چیست؟

۳. شرایط زمینه‌ای ایجاد وحدت چیست و از چه ویژگی‌ها و ابعادی برخوردار است؟

- چه شرایط زمانی و مکانی بر فرایند ایجاد وحدت تأثیرگذار بوده و این الگوها از چه ویژگی‌ها و ابعادی برخوردار هستند؟
- چه شرایط محیطی بر فرآیند وحدت‌آفرینی مؤثرند و این الگوها از چه ویژگی‌ها و ابعادی برخوردار هستند؟

۴. برای ایجاد و تعمیق وحدت باید از چه راهبردهایی استفاده کرد؟

- راهبردها و خط‌مشی‌های کلان در این حوزه چیست؟
 - چه سیاست‌هایی را برای وحدت‌آفرینی می‌بایست به کار گیرند؟
۵. وحدت‌آفرینی برای کشور و جهان اسلام دارای چه نتایج و پیامدهایی است؟
- پیامدهای مشهود و نامشهود ناشی از وحدت‌آفرینی چیست؟
 - چه گروه‌بندی را می‌توان از این پیامدها به عمل آورد؟

ادبیات و مبانی نظری:

- مفهوم وحدت

وحدت و اتحاد و انسجام همه در اصل بیان‌کننده «یکی شدن» و «یکرنگی» و «همبستگی» و «همگرایی» «یکدلی» و حرکت در یک مسیر واحد و برخورداری از جهت واحد برای رسیدن به مقصدی واحد است اما در لغت‌نامه دهخدا «وحدت» به معانی «یگانه شدن» «یکتایی» یگانگی، یکی، اتحاد، تنها و یکتا ماندن، یگانه شدن یکی بودن و یگانگی و... است. (دهخدا، ج ۱۳، ۱۳۷۳)

وحدت، در لغت عبارت است از: یکی شدن، یک دست شدن، حول محوری چرخیدن، برادری، اتحاد، مرکب شدن و اتفاق. انسجام نیز به معنای روان شدن اشک و جز آن، روانی در کلام، هماهنگی و همواری آمده است. اتحاد و وحدت ملی مقوله‌ای است که بیشتر جنبه داخلی دارد و در چهارچوب مرزهای کشور معنا می‌یابد و اصطلاحات دیگری همچون؛ وفاق ملی، همبستگی ملی و وحدت، تا حدودی به این مفهوم شبیه است و در اصطلاح یعنی برنامه‌ای برای رسیدن به اهداف عالی و بلندمدت که از اندیشه طرف نشئت گرفته باشد؛ در مقابل تاکتیک که برای گذار از مرحله‌ای مطرح می‌شود (ایرانی، ۱۳۸۸ ش: ۷۱).

اتحاد به معنای یکی شدن یگانگی دانستن یکرنگی، یگانگی، یکدلی یک جهتی، موافقت و اجتماع و... است. وحدت و اتحاد و انسجام در این معنا در برابر مفاهیمی چون کثرت پراکندگی اختلاف تفرقه و نظایر آن است، بر همین اساس تبدیل شدن جمع به واحد و کثیر به یکی و تعهد به یگانگی و جهت‌های مختلف به یک‌جهت و مقاصد مختلف به یک مقصد و راه‌های گوناگون به یک‌راه بیان‌کننده‌ی معنا و مفهوم وحدت و انسجام در اجتماع انسانی یکدلی و یک جهتی آدمیان یک جامعه برای حرکت به سوی مقصدی واحد است. بدین معنا که هرگاه جمعی دارای هدف و آرمان‌های مشترک باشند و برای رسیدن به آن اهداف و آرمان‌ها مسیر مشترک را انتخاب کنند و همه باهم در این مسیر مشترک حرکت کنند گفته می‌شود که آن وحدت و انسجام دارند.

امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) در بیان مفهوم وحدت و اتحاد اشاره به آیه شریفه: "وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا" (۱۰۳ آل عمران) وحدت و اتحاد در اجتماع باهم بودن در امری واحد می‌داند.

۲- مفهوم وحدت در قرآن کریم:

در قرآن کریم، آیات زیادی می‌توان یافت که در آن‌ها به این مسئله اشاره شده است از جمله مفاهیمی چون "واعتصموا، تعاونوا، اصلحوا"، اصلاح بین الناس، الف بینهم، امه واحده، امه وسط، حزب الله، صبغه الله و اخوه" قرآن کریم وحدت را در جهات سطح کلی مورد بررسی قرار می‌دهد.

الف- سطح جهانی و وحدت بشریت:

به نظر قرآن انسان‌ها موجوداتی یکسان و برابر هستند و هیچ‌گونه امتیاز و برتری ذاتی با یکدیگر ندارند قرآن کریم به مسئله اصل بودن بشر اشاره دارد و اختلافات قومی و ملی را عامل بر شناسایی آنان می‌داند و می‌فرماید: یا ای‌ها الناس! إنا خلقناکم من ذکرٍ وأنثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا إنا اکرّمکم عندالله اتقیکم (۱۳ حجرات)

ب) وحدت صاحبان ادیان الهی

محور وحدت از دیدگاه قرآن توحید و در مرتبه دیگر دین اسلام است قرآن کریم پیامبر را به سوی اهل کتاب می‌فرستد و از آنان برای پیوستن به شعار توحید و جدایی از غیر او دعوت می‌کند این نوع وحدت، وحدت کلمه ای «بیانی» است که بین ما و ادیان الهی در محوریت توحید و دوری از شرک یکسان است «قُلْ یا اهلِ الْکِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰی کَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَیْنَنَا وَبَیْنَکُمْ اِنْ لَنْعُبُدَ اِلَّا اللهَ وَلَا نَشْرُکَ بِهِ شَیْئًا» (۶۴ آل عمران).

ج) وحدت مسلمانان یا امت اسلامی

در این نوع اتحاد به هم پیوستگی در راستای باور و ایمان به توحید و سایر مکتب اسلام است وحدتی که بیش از هر چیز مورد تأکید حضرت امام (رحمت الله تعالی علیه) بوده است وحدت و انسجام امت اسلامی است قرآن کریم می‌فرماید: «إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُون». همانا این امت شما است واحد است و من پروردگار شمایم پس مرا عبادت کنید.» (انبیاء: ۹۲).

این نوع وحدت به «اخوت اسلامی» هم تعبیر می‌شود که علاوه بر اجتماع و اعتصام به حبل الهی، الفت و همدلی و محبت عاطفی شدید در آن مطرح است که شما راه‌حل امت واحد، اسلامی در جهت موفقیت و پیروزی بر استکبار جهانی است.

د- وحدت ملی یا انسجام آحاد ملت در سطح کشور

این نوع وحدت مربوط به اشتراکات خاص ملی چون فرهنگ، زبان، نژاد، تاریخ است که مصلحت ملی را در بر دارد و برای حفظ انقلاب اسلامی در چارچوب مرزهای ایران مؤثر است این نوع وحدت هم بیشتر مورد تأکید حضرت امام (رحمت الله تعالی علیه) بوده است.

۳- مؤلفه‌های وحدت

انقلاب اسلامی با تکیه بر ارزش‌ها و اعتقادات اسلامی باهدف والای استقرار و سیطره‌ی قوانین و موازین الهی در کلیه‌ی شئون حیات فردی و اجتماعی مردم ایران رخ داد این انقلاب از یک‌سو سبب رویکرد به این رشد‌گرایش‌های معنوی و تضعیف اندیشه‌ی مادی‌گرایان شد و از سوی دیگر الگوی مبارزاتی اسلام تحت ستم در نقاط مختلف جهان گردید. این ارزش‌ها محقق نشد مگر با تکیه بر اتحاد و وحدت کلمه‌ی همه‌ی آحاد ملت. وحدت و اتحاد سنگ بنای قوام جوامع است، اتحاد و همگرایی جامعه ایران اسلامی با توجه به داشتن الگوهای درونی و معنوی می‌تواند پیوند عمیق و پایدار در بین ارکان نظام و آحاد جامعه برقرار کند. و دین اسلام راهبردهای سازنده‌تری برای تحقق اتحاد و همگرایی و وحدت همه‌جانبه جوامع بشری است. الگوی اتحاد و وحدت اسلامی پیمان برادری و اخوت بین مسلمانان که پیامبر اعظم (صلی الله علیه و اله و سلم) در نخستین شرایط استقرار در «مدینه النبی آن را عنوان نمودند و آیه قرآنی "أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ اخوةٌ" (آیه ۱۰ سوره حجرات) بر رابطه برادری مسلمانان و مومنان با یکدیگر تصریح شد. اخوت ایمانی و رابطه معنوی و اعتقادی بهترین راهبرد اتحاد ملی و انسجام اسلامی بین مسلمانان جهان است و

از جمله بهترین الگو و هدف جهت تداوم و استمرار نظام اسلامی ایران است. پیامبر اسلام با تکیه بر اصل برادری و اخوت مسلمانان هنگام ورود به یثرب «مدینه النبی» بین مهاجران و انصار برادری دوجانبه برقرار نمودند. با این توصیف مؤلفه‌های وحدت به‌قرار زیر قابل برشماری است:

۱- هم‌سوئی و هم‌گرایی:

پیروان مکتب رهایی‌بخش اسلام در ارتباط با یکدیگر از تعاملی سازنده و روندی مشترک برخوردار دارند که این عامل از ایمان و برادری آن‌ها سرچشمه می‌گیرد در واقع این پیوند روحی و همگرایی معنوی از هر عامل دیگر در جامعه محکم‌تر است و قلب‌ها را به همدیگر نزدیک می‌کند و مانع از هر توطئه دشمن می‌گردد در واقع این پیوند روحی و همگرایی معنوی از هر عامل دیگر در جامعه محکم‌تر است و قلب‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌کند و مانع از هر توطئه دشمن می‌گردد در واقع احساس مسئولیت در قبال همدیگر ایجاد می‌کند. پیامبر (صلی‌الله علیه و اله و سلم) می‌فرماید: «مَنْ أَصْبَحَ وَلَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ» (مجلسی ج ۷۱: ۳۳۷، باب ۲۰)

و در حدیثی دیگر از رسول گرامی اسلام در مورد اهمیت توجه به امور مسلمین آمده است: «وَمِنْ سَمْعِ رَجُلًا ينادي يا للمسلمين فلم يجبه فليس به مسلم» (کلینی، ج ۲، حدیث ۵: ۱۶۴) در کنار این اهتمام پیامبر (صلی‌الله علیه و اله و سلم) در بعد فردی حفظ وفاق از مسائل مهم مورد توجه خاص ایشان در مدینه بود و از هرگونه آفتی که به وفاق امت آسیب وارد می‌کرد جلوگیری می‌نمود، مثلاً هدف ایشان از ویران‌سازی مسجد ضرار جلوگیری از ظهور شکاف در جامعه اسلامی بود تا در پی آن وفاق ملی آسیب نبیند. (رستمی، ۱۳۸۶: ۳۸۵)

۲- دوستی و مهرورزی و مدارا کردن

اسلام همگان را به خوش‌رفتاری محبت و مدارا نمودن با مردم دعوت کرده و این صفت اخلاقی را نشانه‌ی عقل و حکمت افراد دانسته است پیامبر اکرم (صلی‌الله علیه و اله و سلم) می‌فرماید: «أَعْقَلُ النَّاسِ أَشَدُّهُمْ مُدَارَاه» (شیخ صدوق، ج ۴: ۳۹۵): عاقل‌ترین مردم کسانی هستند که با مردم بیشتر سازش دارند.

برادری ایمان طلب می‌کند که مومنان همدیگر را دوست بدانند به یکدیگر عشق بورزند در شادی و غم یکدیگر سهیم باشند.

در حدیثی از امام علی (علیه السلام) آمده است: "إِنكُمْ لَنْ تَسْعُوا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ فَسَعُوا هُمْ بِهِ طَاقَةَ أَلْوَجِهِ وَحَسَنًا لِلْقَاءِ" شما نمی‌توانید با اموالتان مردم را در گشایش و «ناز و نعمت» قرار دهید پس آنان را با چهره باز و اخلاق نیکو جذب کنید.

در روایات برای مدارا با مردم فوایدی ذکر شده که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

-مایه سلامت دین و دنیاست.

-موجب افزایش دوستی و برادری و از بین رفتن کینه‌هاست.

-مسالمت با مردم موجب پوشش عیوب می‌شود.

۳- ایمان مشترک:

اگر ایمان واقعی به خدا، پیامبر قرآن و عترت و قیامت در دل انسان‌ها شکل بگیرد سیمای جامعه بشری از برادری و برابری و دوستی و محبت پر می‌شود ایمان مایه وحدت است و بی‌ایمانی، تفرقه و پراکندگی است.

از نشانه‌های کرامت و بزرگواری انسان احسان و نیکوکاری او به هم‌نوعان به‌ویژه اهل ایمان است. حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: "رَأْسُ الْإِيمَانِ الْإِحْسَانُ إِلَى النَّاسِ" (آمدی، جلد چهارم ح ۵۲۵۳) اوج ایمان به خدا احسان و نیکوکاری به مردم است. در حدیث دیگر آمده است. هیچ چیز همانند ایمان و احسان به دیگران انسان را به امنیت نمی‌رساند.

۴- حسن معاشرت

اسلام برای استحکام پیوند برادری مسلمانان به هر آنچه همگرایی و همبستگی را تداوم می‌بخشد ارزش قائل است. یکی از نیازهای اساسی در مسائل اجتماعی برقراری ارتباط صحیح و سالم اجتماعی در بین مردم است مکتب اسلام به روابط سالم اجتماعی اهمیت داده است قرآن کریم می‌فرماید: "وَقُولُوا لِلنَّاسِ حَسَنًا" با مردم سخن و معاشرت نیکو داشته باشید.

۵- پیروی از ولایت رهبری

رسول گرامی اسلام می‌فرمایند: "وحدت سیاسی بر محور پیشوای عادل نعمتی است که هیچ‌کس ارزش آن را نمی‌داند." (نهج البلاغه، خ ۱۹۲ بند ۱۰۰ و ۱۰۴) مؤمنان و مسلمانان در صورتی می‌توانند در صلح و آرامش و برادری به سر برند که امور اجتماعی و سیاسی آن‌ها را رهبری فرزانه، هوشمند و بیدار و شجاع مدیریت کند. رهبری و ولایت‌فقیه عادل دینی محور اتحاد

مسلمانان است بهترین الگوی عینی این رویکرد حضرت امام (رحمت‌الله تعالی علیه) و مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه ای (مدظله‌العالی) می‌باشند.

ولایت‌فقیه به‌عنوان ودیعه‌ای الهی برای مردم دارای مستندات محکمی از قرآن و سنت است که در انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان مهم‌ترین رکن در تأسیس و بقاء انقلاب قابل‌بررسی است. در انقلاب اسلامی ایران، امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) طراح و معمار ایدئولوژیک و کارگردان انقلاب بوده و نقش کلیدی و تعیین‌کننده در تکوین و شکل‌گیری و پیروزی و تداوم آن ایفا نموده است.

مقام معظم رهبری در مقاطع مختلف و به‌طور مکرر بر وحدت میان آحاد جامعه و به‌خصوص میان مسئولان که الگوی مردم هستند تأکید نموده و آن را تنها راه مقابله با تهدیدهای سنگین دشمنان معرفی نموده است. (فقیه ایمانی، ۱۳۹۱: ۱۳)

رهبر معظم انقلاب در این رابطه می‌فرماید: "همه باید وحدت را بر محور اصول انقلاب و جریان صحیح اسلامی و ولایت‌فقیه حفظ کنند، این اساس قضیه است. اگر وحدت با انسجام و استحکامی که تاکنون بوده است، محفوظ بماند، مطمئناً این ملت و کشور به هدف‌های انقلاب خواهد رسید." (حدیث ولایت، ج ۲: ۲۱۴)

۶- اصلاح امور مسلمین

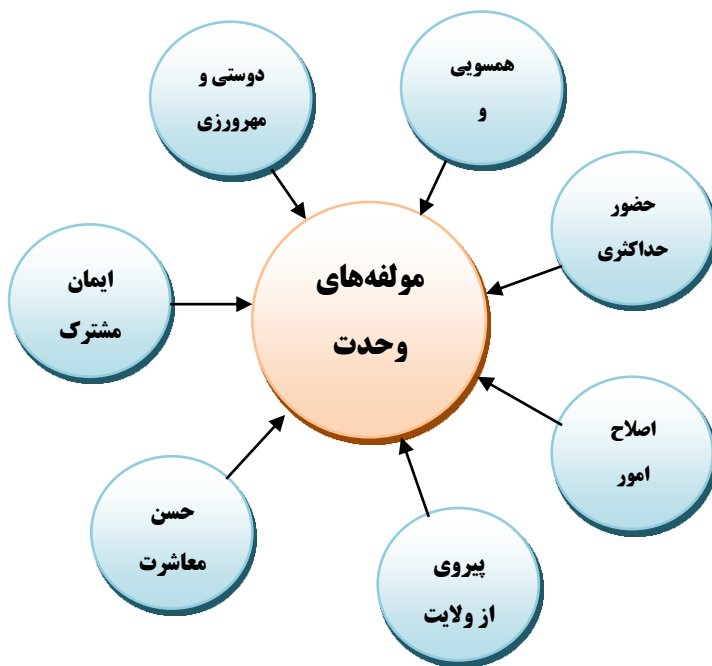
یکی از وظایف مردم در قبال یکدیگر اصلاح امور نسبت به یکدیگر است که نشانه کمال و سعادت جامعه است. امام علی (علیه‌السلام) می‌فرماید: "مِنْ كَمَالِ اسْعَادَةِ السَّعَى فِي صَلَاحِ اسْصِلَاحِ الْجُمْهُورِ" از والاترین خوشبختی‌ها اصلاح امور مردم است. اهتمام به حل مشکلات و چالش‌های بزرگ مسلمین از مهم‌ترین وظایف مسلمین است.

۷- وحدت و حضور حداکثری

در نظام جمهوری اسلامی همه گروه‌های به رسمیت شناخته شده که پابندی خود را به‌نظام اثبات رسانده‌اند حق دارند در قالب تضارب آراء نظرات و انتقادات خود به‌طورجدی پیگیری و مطالبه نمایند مشروط بر اینکه در عرصه تصمیم‌های عملی چون انتخابات با حضور چشمگیر آن را ثابت نمایند. و بی‌شک حضور حداکثری زمینه‌ساز تحقق بسیاری از مطالبات مردمی در قالب گروه‌ها و انجمن‌ها و جمعیت‌های مختلف خواهد بود و تنها در صورت حضور حداکثری است که می‌توان این‌گونه مطالبات را تحقق ساخت هم‌اکنون کشور برای تداوم این انقلاب نیازمند پشتوانه ای

محکم از حمایت مردمی است این جماعت مردمی زمینه‌ی مناسبی را برای موفقیت در عرصه‌های مهم سیاسی اجتماعی فراهم می‌کند.

وحدت و اجتماع برگرد محور دین و پیشوای دادگدر اسلام اهمیت ویژه ای دارد، حتی نماز که عبادت است ترجیحا یا لزوماً به جماعت برگزار می‌شود. (جوادی آملی، ۱۳۹۲: ۴۵۰)

شکل شماره ۱- مؤلفه‌های وحدت

مفهوم وحدت در اندیشه امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه)

اندیشه وحدت امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) علی‌رغم آنکه جنبه عبادی - سیاسی داشت آرمان ویژه ای بود که این مقاله درصدد تبیین نسبی این آرمان است. باید پرسید، انگیزه‌های امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) در تفکر وحدت چه بود و چه اهدافی را تعقیب می‌نمود؟ در پاسخ به این سؤال به نظر می‌رسد؛ اندیشه وحدت از دیدگاه امام خمینی وسیله و ابزار اصلی نفی سبیل و سلطه غیرمسلمان بر امت اسلامی بوده و وحدت رمز پیروزی و بقای امت اسلامی است.

(صحیفه انقلاب، ۱۳۶۸: ۸)

«ازجمله چیزهایی که برای قیام مسلمانان و مستضعفان جهان علیه چپاولگران جهانی و مستکبران جهان خوار لازم به تذکر است آن است که نوعاً قدرت‌های ستمگر از راه ارعاب و تهدید یا به‌وسیله بوق‌های تبلیغاتی خودشان و یا به‌وسیله عمال مزدور بومی خائنشان مقاصد خود را اجرا می‌کنند در صورتی‌که اگر ملت‌ها با هوشیاری و وحدت در مقابلشان بایستند موفق به اجرای آن نخواهند شد» (صحیفه امام، ج ۱۸: ۹۱)

به بیان امام: «یکی از مقاصد بزرگ شرایع و انبیای عظام، که علاوه بر آنکه خود مقصود مستقل است، وسیله پیشرفت مقاصد بزرگ و دخیل تام در تشکیل مدینه فاضله است، توحید کلمه و توحید عقیده است...» (خمینی، ۱۳۸۷ ش، صص ۳۰۹ و ۳۱۰).

ا- ضرورت وحدت:

برای پی بردن به شرایط علی یا ضرورت وحدت از دیدگاه امام با بررسی اندیشه و سخنان ایشان به موارد متعددی برمی‌خوریم که در ادامه خواهد آمد:

الف- قیام برای خدا:

اولین ضرورت وحدت از دیدگاه امام، قیام در راه خدا بود تا جامعه بشری به‌طور کلی اصلاح گردد: «قال تعالی: قُلْ إِنَّمَا أُعْطِیْتُ بِوَأَحَدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ نَفْسٍ وَفَرَادَى» (۴۶ سبا). خدای تعالی در این کلام شریعت از سرمنزل تاریک طبیعت تا منتهای سیر انسانیت را بیان کرده و بهترین موعظه‌هایی است که خدای عالم از میان تمام مواعظ انتخاب فرموده و این یک کلمه را پیشنهاد بشر فرموده این کلمه تنها راه اصلاح در جهان است» (صحیفه امام، ج ۱: ۳).

ب- جلوگیری از تفوق دشمن بر اساس قانده نفی سیل:

ضرورت بعدی وحدت جلوگیری از توطئه و تفوق استکبار جهانی به سرکردگی امریکا است که با ایجاد تفرقه و اختلاف بین مسلمین سعی در رسیدن به هدف خود دارد. امام راحل می‌دانست که: «دشمن اصلی اسلام و قرآن کریم و پیامبر، ابرقدرت‌ها خصوصاً آمریکا و ولیده فاسدش رژیم صهیونیستی است که چشم طمع به کشورهای اسلامی دوخته و برای چپاول مخازن عظیم زیرزمینی آنان در این توطئه شیطانی تفرقه انداختن بین مسلمانان به هر شکل که بتوانند می‌باشند». (همان، ج ۱۹: ۴۶)

امام می‌خواست با وحدت و ایجاد همبستگی اسلامی بین مسلمانان، (همان، ج ۱۷: ۱۳۷) همه ملل اسلامی به استقلال و آزادی دست یابند، زیرا مسلمین باید برای به دست آوردن استقلال و

آزادی این کلید پیروزی را به دست آورند و برای وحدت کلمه کوشش کنند، (همان، ج ۶: ۱۲۲، ۱۲۳) و به استکبار جهانی اجازه ندهند که در مقدرات کشورهای اسلامی دخالت کند. (همان، ج ۱۵: ۱۲۵)

اندیشه وحدت از دیدگاه امام خمینی وسیله و ابزار اصلی نفی سبیل و سلطه غیرمسلمان بر امت اسلامی بوده و وحدت رمز پیروزی و بقای امت اسلامی است. (صحیفه انقلاب، ۱۳۶۸: ۸)

ج- مبانی دینی و مکتبی:

امام خمینی در آرمان وحدت خود انگیزه‌های گوناگونی داشت که الهام گرفته از مکتب اسلام ناب محمدی بود از نظر امام دین مبین اسلام و حکومت‌های الهی با سایر حکومت‌های مادی تفاوت‌های اصولی دارد، زیرا حکومت‌های غیر الهی فقط در پی تحقق و حفظ نظم کشور خود بوده، و حداکثر کاری که انجام می‌دهند این است که نگذارند کسی به دیگری ظلم و تعدی بکند، درحالی‌که اسلام و حکومت‌های الهی برای هر مسئله احکام خاص خود را دارد.

(همان، ج ۱: ۲۳۴-۲۳۵)

د- حفظ کیان اسلام:

یکی از این مسائل مهم از دیدگاه امام دفاع از کیان اسلام است که به وحدت مسلمین بستگی دارد، «از امور مهمه‌ای که بر همه واجب است دفاع از اسلام، دفاع از جمهوری اسلامی است» (همان، ج ۲۰: ۱۳) که به وحدت بستگی دارد و مسئله وحدت برای حفظ کیان اسلام امری حیاتی است، از طرف دیگر تفرقه امر منکری است که باید از آن جلوگیری شود زیرا امریه معروف و نهی از منکر از واجبات الهی است و برای اطاعت امر خدا باید امریه معروف و نهی از منکر نمود که «بزرگ‌ترین منکر، غلبه اجانب بر ماست، این منکر را باید نهی کنید، حکومت‌ها را نهی کنید از مخالفتی که باهم دارند و با ملت دارند با دشمنان اسلام که خدا فرموده مراوده نکنیم محبت می‌کنند، الآن منکری بالاتر از این نیست که مصالح مسلمین را به خطر انداخته است، این وظیفه همه شماست، که می‌خواهید برای خدا کار کنید، همه ما باید این دشمنی را نهی کنیم و وحدت اسلامی را شعارمان کنیم با وحدت و زیر پرچم لاله الا الله بودن (همان، ج ۶: ۱۱۶)

و- حل معضلات کشورهای اسلامی:

دیگر انگیزه امام در آرمان وحدت حل معضلات کشورهای اسلامی و مسلمین جهان است لذا امام همه آن‌ها را به وحدت فرا می‌خواند و برقراری روابط دوستانه بین آن‌ها را توصیه می‌کند. (همان،

ج ۱۹ صص ۷۴، ۷۳)

ز- فطرت انسان‌ها:

اما امام بر این نکته واقف است که هر «هدف بزرگ دارای اشکالات و گرفتاری‌های بزرگ نیز هست» (صحیفه نور، ج ۱۶: ۴۷) مسئله وحدت امت اسلامی و همه مستضعفین جهان نیز اهداف بزرگی است که موانع بزرگی در سر راه آن قرار دارد. ولی با عنایت به اینکه فطرت و سرشت انسان و هستی بر وحدت استوار و تنیده شده است و همه هستی به سوی هدف واحدی رهسپار است «با صبر و تحمل انقلابی به پیش می‌رویم تا عدل الهی و اسلام عزیز را در جهان گسترش دهیم. (همان)

ح- تحقق آرمان‌های انبیا:

علاوه بر امت اسلامی روحانیون هر دینی نیز وظیفه دارد برای تحقق آرمان‌های انبیا که وحدت یکی از مهم‌ترین آن‌هاست اقدام نمایند «روحانیون مسیح، روحانیون مسلم، روحانیون یهود... در مرتبه اول واقع‌اند برای تحقق دادن به آرمان انبیا که همان وحی الهی است...» (همان، ج ۱۱: ۹۲) همچنین علماء و روشنفکران کشورهای اسلامی وظیفه‌دارند در ایجاد وحدت اسلامی کوشش کنند که تنها راه پیروزی و بقای آن‌هاست. بنابراین پیشنهاد می‌نمایند «علماء و روشنفکران همه کشورهای اسلامی به انگیزه پیدا کردن راهی برای نجات کشورهای اسلامی از چنگال ابرقدرت‌های غربی و شرقی و برای بیرون کردن سران کشورهای اسلامی از تحت سلطه جهان خواران و برای ایستادگی در مقابل استعمار و استثمار طرحی بریزید که هرچه بیشتر با یکدیگر در تماس باشند و اساس طرح را بر بیداری خلق‌های محروم بگذارند و به یقین باور کنند که راه را خواهند یافت و پیروز خواهند شد». (همان، ج ۱۸: ۲۳۶)

ط- مصلحت عمومی:

یکی دیگر از پایه‌های اساسی وحدت ملی و انسجام اسلامی «مصلحت عمومی» است که با مصالح جماعت و صلاح امت تعبیر می‌شود، هرگاه مصالح عمومی جامعه ایجاب نماید باید از اختلافات جزئی به راحتی چشم‌پوشی کرد و خواسته‌های فردی و گروهی را فدای مصالح جمع نمود. امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) می‌فرماید: امروز روزی است که تمام طوایف مسلمین مقابل هستند

با قدرت‌های شیطانی که اساس اسلام را می‌خواهند از بین ببرند. آن قدرت‌هایی که دریافته‌اند که آن چیزی که خطر برای آن‌ها دارد اسلام است. آن چیزی که خطر برای آن‌ها دارد وحدت ملت‌های اسلامی است. امروز روزی است که (باید) تمام مسلمین تمام بلاد عالم مجتمع شوند. (همان، ج ۱۳: ۱۵۳)

ی- انسان‌سازی:

انگیزه دیگر امام انسان‌سازی است تا در سایه وجود انسان‌های کامل عدالت نیز گسترش یابد و زمینه‌های آسیب‌پذیری جامعه مسلمانان از بین برود، در غیر این صورت آسیب‌پذیری آنان حتمی است. «... آن روز آسیب به ما می‌رسد که از باطن بگندیم افراد باطنشان بگندد و این گند هم سرایت کند و یک دسته ای را از بین ببرد و متعفن کند» (همان، ج ۱۷: ۹۸) درحالی‌که تربیت‌یافتگان مکتب انبیاء و ائمه سلام‌الله‌علیه هرگز خلاف نمی‌کنند که در پی این تخلف جامعه نیز آسیب ببیند.

۲- شرایط زمینه‌ای و محیطی تأثیرگذار بر وحدت:

وحدت مستضعفان جهان:

وحدت موردنظر امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) دارای دامنه وسیعی است و از ملت شیعه ایران تا کلیه مسلمین جهان و مستضعفین عالم و حتی همه انسان‌های روی زمین را شامل می‌شود؛ یک چاره که اساس چاره‌هاست و ریشه این گرفتاری‌ها را قطع می‌کند و فساد را از بن می‌سوزاند وحدت مسلمانان بلکه تمامی مستضعفان و دربند کشیده شدگان جهان است. (صحیفه امام، ج ۱۸: ۹۱) انقلاب اسلامی ایران موجب احیاء و بیداری نفوس مستضعفین و محرومین و مسلمین جهان شد و خیرات و برکات زیادی را به همراه آورد. این انقلاب پیام‌آور وحدت و آزادی و استقلال برای مستضعفین جهان و مسلمانان دنیا بود، که همه این‌ها ناشی از خودیابی مردم مسلمان ایران بوده است.

بعد از مردم مسلمان ایران این وظیفه امت اسلامی است که در ایجاد وحدت بکوشند «امت‌ها خودشان باید امت واحد باشند، مجتمع باشند خودشان را از هم جدا ندانند، مرزها را اسباب جدایی قلب‌ها ندانند» (همان، ج ۱۰: ۲۲۳) اگرچه امروزه مسلمانان جهان توسط مرزهای جغرافیایی از همدیگر جدا شده و بیش از ۵۰ کشور کوچک و بزرگ تشکیل داده‌اند، لکن به حکم

الهی و بنا به مقتضیات و شرایط زمانی بایستی تحت لوای اصول مشترک اسلامی و انسانی پیوندهای خود را مستحکم تر نمایند که به لطف الهی افق روشن آن هویدا شده است. (همان)

صدور انقلاب اسلامی:

«امروزه دورنمای صدور انقلاب اسلامی در جهان مستضعفان و مظلومان دیده می شود و جنبشی که از طرف مستضعفان و مظلومان جهان علیه مستکبران و زورمندان شروع شده در حال گسترش است». (همان، ج ۱۸: ۱۱)

امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه) علاوه بر تشویق ملت و دولت به تحکیم وحدت در مقابل بیگانگان و دشمنان نظام کشور را به ریشه ها و عوامل ایجاد تفرقه و جدایی در میان ملت اشاره می کردند. ایشان دشمن شناسی و شناخت بیگانگان را به عنوان عامل اصلی تفرقه بین مردم مسلمانان ایران و توجه به تلاش قدرت های بزرگ برای تأمین استعماری خود را موجب تحقق وحدت ملی برمی شمردند.

بصیرت و سطح بیداری:

امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه) معتقد بودند که وحدت درونی در جامعه اسلامی ایران با تحقق وحدت بیرونی بین ممالک اسلامی ارتباط و تداوم دارد. ایشان می فرمودند: من خوشبختم که جمهوری اسلامی بعضی فرصت ها را به ما و ملت ما نصیب می کند و از آن فرصت ها ملاقات با قشرهای مختلف و مذاهب مختلف و دین های مختلف است و ما همه در تحت لوای مجتمع هستیم ایران مال همه است و توحید مذهب همه است مبدأ و معاد ایده همه است و ما این مشترکات را داریم ملت واحده هستیم و لازم است که در مسائل ایران همه در صحنه باشیم. همه باهم ید واحده باشیم. از علمای اعلام و سایر طبقات مسلمین انتظار داریم که با تشریک مساعی، قرآن، اسلام را از خطری که در پیش است نجات دهند. (همان، ج ۱: ۲۱۹).

-ممانعت از نفوذ بیگانگان در امور داخلی کشور:

امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه) ما اعلام می کنیم وحدت کلمه مسلمین را. اگر مسلمین وحدت کلمه داشتند امکان نداشت اجانب بر آنها تسلط پیدا کنند.

این تفرقه بین مسلمین است که باعث شده است اجانب بر ما تسلط پیدا کنند. (همان، ج ۶: ۶۳)

زمینه‌های آسیب‌پذیری:

امام با اشاره به رمز پیروزی می‌فرمایند: رمز پیروزی ما وحدت کلمه بوده است. اکنون باکمال خضوع می‌خواهم تا از اختلافات دست برداشته و برای فردای خود فکری اساسی کنید، و از هرگونه اختلاف بپرهیزید که چون موریانه خوب و بد را نابود می‌کند. (صحیفه امام، ج ۶: ۲۲۸) و در جای دیگری می‌فرمایند: اگر این وحدت کلمه از بین برود و این توجه به خداوند تبارک و تعالی از بین برود، خدای نخواستگشته شکست است و شکست آن شکستی است که دیگر برگشت ندارد. (همان، ج ۷: ۳۶۳). ما باید توجه به این معنی بکنیم که همه ما مسلمان هستیم و همه ما اهل قرآن و اهل توحید هستیم و باید برای قرآن و توحید زحمت بکشیم و خدمت کنیم». (همان، ج ۱۲: ۲۵۹).

وحدت جهان اسلام برای امام آرمانی بزرگ تلقی می‌شد به گونه‌ای همواره بر وحدت تأکید داشت: «انشاءالله روزی همه مسلمانان باهم برادر و همه ریشه‌های فساد از همه بلاد مسلمانان کنده بشود و این ریشه فاسد رژیم صهیونیستی از مسجدالاقصی و از کشور اسلامی ما کنده شود. انشاءالله تعالی باهم برویم و در قدس نماز وحدت بخوانیم» (همان، ج ۱۲: ۲۸۳). «مسلمانان به دستورات اسلامی رفتار کنند و وحدت کلمه خود را حفظ نمایند و از اختلاف و تنازع، که مایه شکست آن‌ها است، دست بکشند» (همان، ج ۱: ۲۰۳). «ما محتاج به وحدت هستیم در سالیان دراز. همیشه قرآن کریم به ما دستور داده و به مسلمانان دستور وحدت داده برای سراسر عالم و در سراسر تاریخ. ما محتاج به این هستیم که عملاً وحدت را محقق کنیم» (همان، ج ۱۹: ۱۵). «وحدت مذهبی است که این اجتماع عظیم و فشرده را ایجاد می‌کند. اگر علاقه به استقلال دارید، وحدت مذهبی داشته باشید» (همان، ج ۱: ۶۴). «تنها راه بازیابی عظمت و عزت و شکوه بینش اسلام و مسلمانان، مسئولیت پاسداری وحدت و برادری دینی، تنها ضامن استقلال سرزمین‌های اسلامی است» (همان، ج ۱: ۱۹۲). «رمز پیروزی مسلمانان در صدر اسلام، وحدت کلمه و وحدت ایمان بود» (همان، ج ۶: ۴۹).

تفرقه موجب می‌شود که نتوانید مملکت خود را به رشدی که باید برسد برسانید، نتوانید حکومت اسلامی را به طوری که شایسته است در دنیا، در کشور خودتان متحقق کنید و آن‌ها درصدد همین معنا هستند. آن‌هایی که نمی‌خواهند اسلام تحقق پیدا کند. (همان، ج ۱۲: ۷۶)

۳- شرایط مداخله گر (تسهیل کننده یا محدودکننده پدیده وحدت):

همدلی نیروهای انقلاب:

امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه) همواره رمز پیروزی و بقای انقلاب را در دو چیز می دانسته اند: کلمه توحید: «انگیزه الهی و مقصد عالی حکومت اسلامی، و اجتماع ملت در سراسر کشور با وحدت کلمه برای همان انگیزه و مقصد. (همان، ج ۲۱: ۴۰۴)

و در مورد لزوم همدلی نیروهای انقلاب می فرمایند: همان طور که خدای تبارک و تعالی فرموده است که مؤمنین برادر هستند، برادر هم باشید و دست رد به سینه مخالفان اسلام بزنید و مطمئن باشید که اگر باهم متحد بشوید پیروز هستید و هیچ قوه شرقی و غربی نمی تواند به شما حکومت کند. (همان، ج ۱۵: ۴۵۳)

در ادامه می فرمایند: دعوت به وحدت از اهم اموری است که امروز در جامعه ما لازم است و تا قشرهای این ملت وحدت نداشته باشند و باهم هم عقیده نباشند و باهم آن راهی که صراط مستقیم است اتخاذ نکنند، باهم آن راه را طی نکنند { به مقصد نخواهند رسید.

(همان، ج ۱۳: ۳۹۹)

تلاش علما و روشنفکران:

همچنین علماء و روشنفکران کشورهای اسلامی وظیفه دارند در ایجاد وحدت اسلامی کوشش کنند که تنها راه پیروزی و بقای آن هاست. بنابراین پیشنهاد می نمایند «علماء و روشنفکران همه کشورهای اسلامی به انگیزه پیدا کردن راهی برای نجات کشورهای اسلامی از چنگال ابرقدرت های غربی و شرقی و برای بیرون کردن سران کشورهای اسلامی از تحت سلطه جهان خواران و برای ایستادگی در مقابل استعمار و استثمار طرحی بریزید که هرچه بیشتر با یکدیگر در تماس باشند و اساس طرح را بر بیداری خلق های محروم بگذارند و به یقین باور کنند که راه را خواهند یافت و پیروز خواهند شد». (صحیفه امام، ج ۱۸: ۲۳۶)

حج ابراهیمی:

مراسم سالانه حج ابراهیمی از دیگر امکاناتی بود که امام برای تحقق وحدت امت اسلامی از آن بهره گرفت. و مراسم برائت از مشرکین را که می رفت به حافظه تاریخ و فراموشی ابدی سپرده شود دوباره احیاء نمود تا همه حجاج از هر کشوری که باشند، سیاه و سفید، آسیایی، آفریقایی، اروپایی و آمریکایی، شیعه و سنی و... با شرکت در راهپیمایی برائت از مشرکین گوشه

کوچکی از وحدت امت اسلامی را جلوه‌گر سازند و با اجتماع در کنار همدیگر از امور مسلمین و دردها و آلام آن‌ها آگاه شده و برای رسیدگی به این دردها چاره‌جویی کنند و توجه داشته باشند «... که مکه معظمه و مشاهده مشرف آینه حوادث بزرگ نهضت انبیاء اسلام و رسالت پیامبر اکرم است...». (همان، ج ۲۰: ۱۳۲)

بالاخره حجاج بیت‌الله الحرام وظیفه دارند در مناسک حج ابراهیمی زمینه‌ساز وحدت اسلامی باشند و با برپایی مراسم برائت از مشرکین وحدت عینی مسلمانان جهان را به رخ ابرقدرت‌ها بکشند زیرا مناسک حج و مراسم برائت از مشرکین مظهر و اوج وحدت، همان‌گونه که امام می‌فرمایند: «فریاد برائت همه مردمانی است که دیگر تحمل تفرعن آمریکا و حضور سلطه طلبانه آن را از دست داده‌اند و نمی‌خواهند صدای خشم و نفرتشان برای ابد در گلویشان خاموش و افسرده بماند و اراده کرده‌اند که آزاد زندگی کنند و آزاد بمیرند و فریادگر نسل‌ها باشند، فریاد برائت، فریاد دفاع از مکتب، فریاد دردمندان ملت‌هایی است که خنجر کفر و نفاق قلب آنان را دریده است». (همان، ج ۲۰: ۱۱۱)

-قانون‌گرایی:

در مورد اهمیت قانون امام معتقدند: اگر همه‌ی اشخاص که در کشورمان هستند و همه‌ی گروه‌هایی که در کشور هستند و همه نهادهایی که در سرتاسر کشور هستند به قانون خاضع بشویم و قانون را محترم بشمریم، هیچ اختلافی پیش نخواهد آمد. اختلاف از راه قانون‌شکنی‌ها پیش می‌آید. از صدر اسلام تاکنون تمام انبیا برای برقرار کردن قانون آمده‌اند و اسلام برای برقرار کردن قانون آمده است. و پیغمبر اسلام و خلفای اسلام تمام برای قانون خاضع بوده‌اند و تسلیم قانون بوده‌اند. ما هم باید تبعیت از پیغمبر اسلام بکنیم و از ائمه هدی بکنیم و به قانون عمل کنیم و هم خاضع باشیم در مقابل قانون، قانون برای همه است. (همان، ج ۱۴: ۴۱۴)

-بیداری، آزادی و آزادگی:

قطعاً یکی از ارزش‌های والای اجتماعی وجود فضای مناسب برای تفکر و اندیشه و نیز اظهارنظر و نقد برنامه‌ها و عملکرد مسئولان و مدیران نظام و مبارزه با خفقان و استبداد که از مهم‌ترین اهداف انقلاب اسلامی و برخاسته از متن دستورات دینی است آزادی توأم با آگاهی و ایمان زمینه است برای رشد و تعالی انسان و بروز و ظهور استعدادهای الهی نهفته در آدمی. امام خمینی

(رحمت‌الله تعالی علیه) با آگاهی از گذشته تاریخ ملت مسلمان ایران که همواره تحت سیطره ظلم و جور بودند وحدت ملی را در سایه آزادی و آزادگی و بیداری و هوشیاری مردم ضروری می‌دانستند. اسلام بزرگ‌ترین مدافع راستین این ارزش مقدس بوده و انقلاب اسلامی پس از قرن‌ها حاکمیت خفقان و استبداد، توانست اساس آزادی انسان را در جامعه برقرار کند. همچنین قرآن کریم یکی از اهداف مهم پیامبر اعظم (صلی‌الله علیه و اله و سلم) را آزاد کردن انسان‌ها از بندها و زنجیرهای که در اندیشه و عمل گرفتار آن‌اند معرفی می‌کند. و يَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ (اعراف ۱۵۷) و غل و زنجیرهایی که بر آنان بود، برگیرد. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خداوند به‌عنوان یکی از پایه‌های ایمانی نظام در جهت حفظ ارزش‌ها نظام تأکید شده است (اصل ۲ بند ۶)

اقدامات دشمنان:

امام خمینی برای تحقق آرمان وحدت خویش از امکانات موجود بهره می‌جست و حتی امکانات جدیدی را فراهم می‌نمود، یکی از این امکانات مسئله فلسطین و اشغال آن توسط رژیم اشغالگر قدس یعنی رژیم صهیونیستی بود که ایده تشکیل «اسرائیل بزرگ یعنی از نیل تا فرات» (صحیفه امام، ج ۱۸: ۱۰۱) را در سرداشت و برای تحقق این ایده خود به کشورهای اسلامی تجاوز می‌نمود و مسلمانان ساکن این سرزمین را کشتار می‌نمود یا از خانه و کاشانه خود آواره می‌کرد، امام برای مقابله با خوی تجاوزگری و خون‌خواری رژیم اشغالگر قدس و محو آن از صحنه روزگار، آخرین جمعه ماه مبارک رمضان را به‌عنوان روز جهانی قدس اعلام نمود تا همه مسلمانان در یک روز علیه رژیم صهیونیستی به حرکت و خروش درآیند، «... من روز قدس را روز اسلام و روز رسول اکرم می‌دانم و روزی است که باید ما تمام قوای خودمان را مجهز کنیم و مسلمین از آن انزوایی که آن‌ها را کشانده بودند خارج شوند و با تمام قدرت و قوت در مقابل اجانب بایستند و ما در مقابل اجانب ایستاده‌ایم». (همان، ج ۸: ۲۳۴، ۲۳۳)

روز قدس:

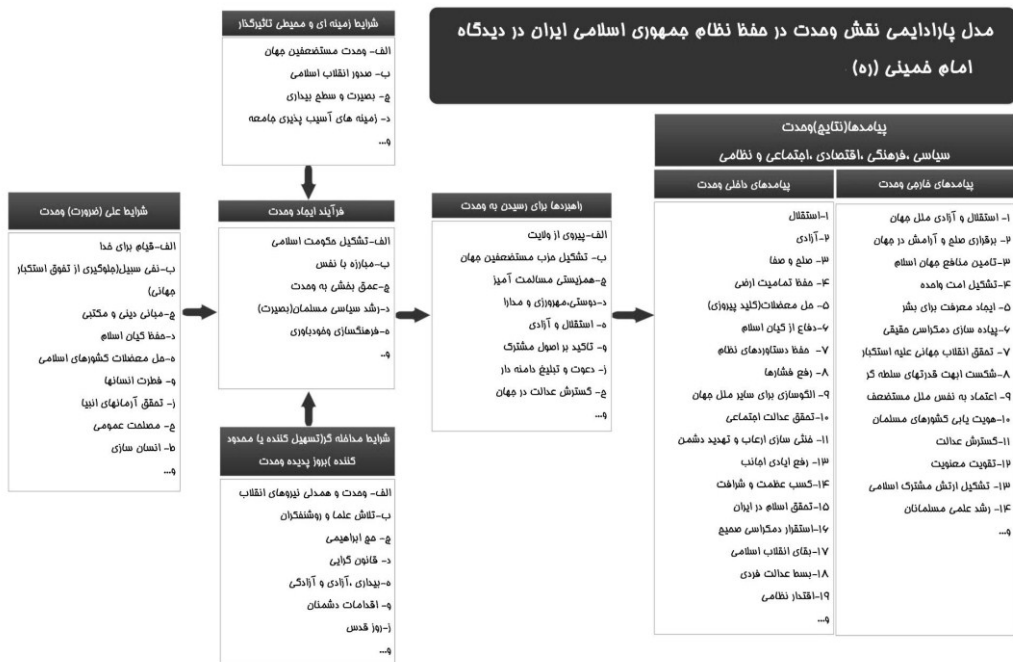
امام (رحمت‌الله تعالی علیه) آزادسازی قدس را تکلیف همه مسلمانان می‌دانستند «... اصولاً این تکلیف همه مسلمین است که قدس را آزاد کنند و شر این جرثومه فساد را از بلاد اسلامی قطع کنند» (همان، ج ۴: ۳۱) که این امر جز با اتحاد همه مسلمین امکان‌پذیر نیست.

بنابراین امام (رحمت الله تعالی علیه) استقلال، آزادی، و عدالت را لازمه و زمینه ساز وحدت اسلامی و همه مستضعفین جهان می دانست و اصولاً اختلاف عقیده را مانع تحقق وحدت تلقی نمی کرد و برای پیاده شدن مقاصد اسلام و حاکمیت همه جانبه آن وحدت را تنها وسیله ممکن می دانست و برای جامه عمل پوشانیدن به آرمان وحدت اسلامی از امکاناتی نظیر مسئله فلسطین و آزادی قدس و مراسم حج و برائت از مشرکین که مورد اتفاق همه فرق و مذاهب اسلامی بود استفاده می کرد و مسلمانان جهان را به تفاهم و اتحاد همه جانبه دعوت می نمود.

۴- فرآیند ایجاد وحدت:

تشکیل حکومت

یکی از مهم ترین دلایل امام خمینی برای تشکیل حکومت، تأمین وحدت و اتحاد امت اسلامی است (جمشیدی، ۱۳۷۸ ش: ۴۳). ایشان در این باره می فرمایند: «ما برای اینکه وحدت امت اسلامی را تأمین کنیم، برای اینکه وطن اسلام را از تصرف و نفوذ استعمارگران و دولت های دست نشانده آن ها خارج و آزاد کنیم، راهی نداریم جز اینکه تشکیل حکومت بدهیم ... تشکیل حکومت برای

حفظ نظام و وحدت مسلمانان است...» (خمینی، ۱۳۶۸ ش، ج ۵: ۴۳). از دیدگاه امام خمینی تحقق جمهوری اسلامی به عنوان حکومتی مطلوب و شایسته برای جامعه انقلابی ما نیز حاصل این وحدت بود و بنابراین حفظ آن نیز برای بقای این وحدت لازم و ضروری است. در واقع وحدت ضروری تشکیل حکومت و تشکیل حکومت عامل ضروری برای حفظ وحدت است. این دو ملازم یکدیگر هستند. حکومت عدل الهی با اعتصام به حبیل الله و برای ایجاد و استمرار این اعتصام به وجود می‌آید. در واقع به تعبیر حضرت امام وحدت برای حفظ نظام لازم است و حکومت برای تأمین وحدت ضروری (جمشیدی، ۱۳۷۸ ش: ۴۳).

مبارزه به انفس

وحدت مورد نظر امام از مرحله بیداری شروع و با مرحله اتحاد جهانی مستضعفان خاتمه می‌یابد که نتیجه آن اجرای عدالت در سطح گیتی خواهد بود. از عوامل ایجاد وحدت، می‌توان به تحمل حرفهای مخالف و اعتقاد به حل مشکل از طریق گفت‌وگو اشاره کرد که این امر میسر نمی‌شود مگر با خودسازی و مبارزه با نفس؛ از این رو، در اندیشه امام، مسئله مبارزه با نفس، برای رسیدن به وحدت بسیار مهم و ضروری است تا جایی که وی قائل است کسانی که مسائل تفرقه‌انگیز را مطرح می‌کنند درد دین و اسلام ندارند بلکه دربند خودخواهی هستند (ایرانی، ۱۳۸۸ ش: ۷۲).

عمق بخشی به وحدت:

اتحاد امت اسلامی از خاستگاه‌های فکری، نظری، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی فراوانی برخوردار است. امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) از همین منظر، در یک نگرش کلی مقوله وحدت تاریخی امت اسلامی را مورد توجه قرار می‌دهند. در دیدگاه ایشان، وحدت عملی در حوزه جهان اسلام، شکل‌دهنده جوامع دینی است و عناصری ساختاری این مقوله را عملیاتی می‌نمایند؛ همچون عقیده مشترک، نظیر عقیده به توحید، قبله واحد، قرآن و کتاب آسمانی واحد و بسیاری از مشترکات دیگر، و همچون هویت مشترک، که همان هویت اسلامی است و همچون دشمن مشترک و سرنوشت مشترک. مجموعه این عناصر، عناصر شکل‌دهنده به قواره جامعه اسلامی است که در جای‌جای قرائت امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) از مقوله وحدت مشاهده می‌گردد (نوابی، ۱۳۸۶ ش: ۱۰).

بینش امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) این است که روابط کشورهای اسلامی، اگر معطوف به اشتراک عقیده، وحدت کلمه و دیگر مشترکات باشد، اختلافات و زمینه‌های جدایی فرو کاسته

می‌شود و هویت جدید و فعالی بروز و ظهور می‌نماید. در نگاه امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه)، اختلافات مسلمانان، ریشه در طبیعت، جغرافیا، زبان و فرهنگ‌های بومی و از همه مهم‌تر، توطئه‌ها و ترفندهای سلطه‌طلبان عالم دارد که با تکیه بر عناصر فوق، سعی در تشدید اختلافات، تفرقه و برجسته کردن نقاط افتراق دارد. اختلافات میان کشورهای اسلامی، باید بر اساس اصول و روش‌های استراتژیک مرتفع گردد. گفتگو، تفاهم، تقریب، احساس مشترک و باور به سرنوشت مشترک، مقوله‌های وحدت‌ساز را تشکیل می‌دهد امام همواره وحدت را در تمام مراحل زندگانی سیاسی و دینی خویش مدنظر داشته و نه تنها قبل از پیروزی انقلاب که دشمن مشترک؛ تمام اقشار جامعه را تهدید می‌کرد، به وحدت می‌اندیشید، بلکه پس از پیروزی نیز بر آن پای می‌فشرد و وجود آن را از علل محدثه و مبقیه انقلاب اسلامی اعلام می‌کرد.

امام وحدت را «عامل قدرت» و تفرقه را موجب «سستی پایه دیانت»، تلقی کرده و هشدار می‌دهد: «امروز ما محتاج قدرت هستیم. امروز اسلام مواجه با دشمن است و تمام اسلام به اتمام کفر مواجه است، احتیاج به قدرت داریم. قدرت با توجه به خدای تبارک و تعالی و وحدت کلمه حاصل می‌شود. (همان، ج ۱۱: ۵۲۱) در یک جامعه‌ای که همه می‌خواهند به اسلام خدمت کنند و برای اسلام باشند، این مسائل نباید مطرح شود. ما همه برادر و باهم هستیم ... این‌ها دلیل اختلاف نیست، ما نباید باهم اختلاف و یا یک تضادی داشته باشیم. برادران شیعه و سنی باید از هر اختلافی احتراز کنند. امروز اختلاف بین ما، تنها به نفع آن‌هایی است که نه به مذهب شیعه اعتقاد دارند و نه به مذهب سنی اعتقاد دارند و نه به مذهب حنفی و یا سایر فرق. آن‌ها می‌خواهند نه این باشد و نه آن، راه را این‌طور می‌دانند که بین این دو اختلاف بیندازند. ما باید توجه به این معنی بکنیم که همه ما مسلمان هستیم و همه ما اهل قرآن و اهل توحید هستیم و باید برای قرآن و توحید زحمت بکشیم و خدمت کنیم» (صحیفه نور، ج ۱۲: ۲۵۹).

رشد سیاسی و بصیرت مسلمانان:

در این راستا بایستی، عدالت در جهان گسترش یابد (همان، ج ۱۷: ۷۷) و حزب مستضعفین جهان تشکیل گردد: «اگر یک حزبی در عالم پیدا بشود، یک حزب عالمی، حزب مستضعفین که همان حزب الله است، این‌همه مشکل رفع بشود» (همان، ج ۸: ۲۷۸) و مسلمین جهان به رشد سیاسی کافی برسند. (همان، ج ۱: ۱۷۵)

فرهنگ‌سازی (تکیه بر فرهنگ اسلام) و خودباوری:

ای مسلمانان بر فرهنگ اسلام تکیه زنید و با غرب و غرب‌زدگی مبارزه نمایید و روی پای خودتان بایستید و بر روشنفکران غرب‌زده و شرق‌زده بنازید و هویت خویش را دریابید که روشنفکران اجیر شده بلایی بر سر ملت و مملکتشان آورده‌اند که تا متحد نشوید و دقیقاً به اسلام راستین تکیه نمایید، بر شما آن خواهد گذشت که تاکنون گذشته است.» (همان، ج ۱۳: ۸۳)

امام می‌گوید: «اگر مسلمانان، آن عزت و عظمتی را که در صدر اسلام داشتند، بازیابند، به اسلام و وحدت کلمه روی‌آورند، آن اتفاق بر محور اسلام بود که آن قدرت و شجاعت مافوق‌الطبیعه را به وجود آورد» (خمینی، ۱۳۶۸ ش، ج ۵: ۳۲). لذا باید با بازگشت به فرهنگ خودی و خودباوری و سعی در خودکفایی از غرب نهراسند (صحیفه امام، ج ۱۱: ۱۸۶) و در برابر قدرت‌ها ایستادگی کنند. (همان، ج ۱۵: ۱۲۵)

۵- راهبردها و اقدامات لازم برای رسیدن به وحدت:

پیروی از ولایت:

رسول گرامی اسلام می‌فرمایند: "وحدت سیاسی بر محور پیشوای عادل نعمتی است که هیچ‌کس ارزش آن را نمی‌داند. (نهج‌البلاغه، خ ۱۹۲ بند ۱۰۰ و ۱۰۴) مومنان و مسلمانان در صورتی می‌توانند در صلح و آرامش و برادری به سر برند که امور اجتماعی و سیاسی آن‌ها را رهبری فرزانه، هوشمند و بیدار و شجاع مدیریت کند. رهبری و ولایت‌فقیه عادل دینی محور اتحاد مسلمانان است بهترین الگوی عینی این رویکرد حضرت امام (رحمت‌الله تعالی علیه) و مقام معظم رهبری می‌باشند.

ولایت‌فقیه به‌عنوان ودیعه‌ای الهی برای مردم دارای مستندات محکمی از قرآن و سنت است که در انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان مهم‌ترین رکن در تأسیس و بقاء انقلاب قابل‌بررسی است در انقلاب اسلامی ایران، امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) طراح و معمار ایدئولوژیک و کارگردان انقلاب بوده و نقش کلیدی و تعیین‌کننده در تکوین و شکل‌گیری و پیروزی و تداوم آن ایفا نموده است.

تشکیل حزب مستضعفین جهان:

در این راستا بایستی، عدالت در جهان گسترش یابد (همان، ج ۱۷: ۷۷) و حزب مستضعفین جهان تشکیل گردد: «اگر یک حزبی در عالم پیدا بشود، یک حزب عالمی، حزب مستضعفین که همان حزب‌الله است، این‌همه مشکل رفع بشود» (همان، ج ۸: ۲۷۸) و مسلمین جهان به رشد سیاسی

کافی برسند. (همان، ج ۱: ۱۷۵) و بازگشت به فرهنگ خودی و خودباوری و سعی در خودکفایی از غرب نهراسند (صحیفه امام، ج ۱۱: ۱۸۶) و در برابر قدرت‌ها ایستادگی کنند. (همان، ج ۱۵: ۱۲۵)

همزیستی مسالمت‌آمیز:

امام خمینی برای ایجاد صلح و صفا، وحدت را ضروری می‌دانست و می‌فرمود «جمهوری اسلامی مایل است با همه همجواران و دیگران با صلح و صفا زندگی کند» (همان، ج ۱۷: ۲۲۸) و در جای دیگری نیز فرمودند: «امیدوارم صلح جهانی بر پایه استقلال ملت‌ها و عدم‌مداخله در امور یکدیگر و مراعات اصل حفظ تمامیت ارضی کشورها بنا گردد». (همان، ج ۱۱: ۲۶۷)

از نظر امام لازمه صلح و صفای جهانی زیست مسالمت‌آمیز با همه کشورهای عالم است. «دولت و ملت جمهوری اسلامی، طالب اخوت ایمانی با مسلمانان جهان و منطقه و طالب زیست مسالمت‌آمیز با همه کشورهای عالم است» (همان، ج ۱۸: ۱۳) بنابراین خواهان گسترش روابط بر اساس اصل احترام متقابل است «روابط، با تمام خارجی‌ها بر اساس اصل احترام متقابل خواهد بود، در این رابطه نه به ظلمی تسلیم می‌شویم و نه به کسی ظلم می‌کنیم» (همان، ج ۲: ۲۵۹)

گسترش روابط با احترام متقابل:

«ما با همه ملت‌های عالم می‌خواهیم دوست باشیم، با همه دولت‌های عالم به حسب طبع اولی می‌خواهیم دوست باشیم می‌خواهیم که روابط حسنه، با احترام، متقابل نسبت به هم داشته باشیم.» (همان، ج ۱۰: ۲۵۲) امام خمینی (رحمت‌الله تعالی علیه) بر این اعتقاد است که حکومت اسلامی حکومتی است آزاد و مستقل و روابطش با شرق و غرب به یک نحو است و اگر آن‌ها روابط حسنه داشته باشند، دولت اسلام هم با آن‌ها روابط حسنه دارد و اجازه نمی‌دهیم کسی در مقدرات مملکت‌مان دخالت کند (همان، ج ۴: ۱۹۹) بنابراین «... با همه اقشار بشر و با تمام مستضعفین عالم روابط حسنه داریم به شرط اینکه روابط متقابل و احترام متقابل باشد». (همان، ج ۵: ۱۱۵، ۱۱۴) پس می‌توان گفت امام خمینی با توجه به وظایف شرعی خود برای اصلاح بشر ایجاد همبستگی بین همه مستضعفین جهان و مسلمانان دنیا، گسترش عدالت اجتماعی، به وجود آوردن صلح و صفا در همه جهان، خودباوری و نفی سبیل، جلوگیری از دخالت ابرقدرت‌ها در مقدرات کشورهای ضعیف و مسلمانان و چپاول ذخایر آن‌ها و گسترش روابط مبتنی بر احترام متقابل و

حسن همجواری وحدت مسلمین و مستضعفین جهان را ضروری می‌شمرد و آن را تنها عامل و رمز پیروزی و بقاء هر امتی می‌دانست و بنابراین بر ایجاد وحدت تأکید فراوانی می‌نمود.

– دوستی و مهرورزی و مدارا کردن

اسلام همگان را به خوش رفتاری محبت و مدارا نمودن با مردم دعوت کرده و این صفت اخلاقی را نشانه‌ی عقل و حکمت افراد دانسته است پیامبر اکرم (صلی‌الله علیه و اله و سلم) می‌فرماید: «أَعْقَلُ النَّاسِ أَشَدُّهُمْ مُدَارَاهُ» (آمدی، ج ۴: ۳۹۵): عاقل‌ترین مردم کسانی هستند که با مردم بیشتر سازش دارند.

برادری ایمان طلب می‌کند که مومنان همدیگر را دوست بدارند به یکدیگر عشق بورزند در شادی و غم یکدیگر سهیم باشند. شما نمی‌توانید با اموالتان مردم را در گشایش و «ناز و نعمت» قرار دهید پس آنان را با چهره باز و اخلاق نیکو جذب کنید .

حضرت امام می‌فرمایند: در باب امر به معروف و نهی از منکر یکی از مهمات همین رفق نمودن و مدارا کردن است. (امام خمینی، ۱۳۷۷: ۳۱۶)... رفق و مدارا و مصاحبت و رفاقت از جلوات رحمت رحمانیه و شئون آن است. (همان: ۳۱۸) و در ادامه: "رفق و مدارا از جنود عقل و از لوازم فطرت مخموره است." (همان: ۴۹۳)

گسترش عدالت در جهان:

هر آرمان و هدفی لوازمی دارد که بدون آن‌ها تحقق‌ناپذیر است علاوه بر اینکه برای نیل به آرمان و اهداف بایستی امکانات موردنیاز نیز فراهم شود، تا آرمان و اهداف در حد آمال و آرزو باقی نمانده بلکه به وسیله این امکانات موردنیاز انسان به اهداف خود و سرمنزل مقصود برسد. اندیشه وحدت امام خمینی نیز آرمان امام، و دارای لوازمی بود که امکانات تحقق آن باید فراهم می‌گردید، ضروری‌ترین مسئله در این رابطه عدالت است زیرا «عدالت لازمه توحید است» و برای ایجاد وحدت اسلامی؛ بایستی عدالت اسلامی به عنوان زمینه اصلی وحدت گسترش یابد، زیرا در جهان پر ظلم و بیداد و هر جامعه ظالمانه‌ای وحدت هرگز تحقق نخواهد یافت امام می‌فرمودند که «انبیاء از آدم تا خاتم تشریف آوردند... برای اینکه پرچم توحید و عدالت را در بین ملت‌ها برپا کنند» (صحیفه امام، ج ۱۷: ۷۷)

استقلال و آزادی:

استقلال و آزادی از دیگر لوازم وحدت است و حتی می‌توان گفت استقلال عملی کشورهای اسلامی از مهم‌ترین آن‌هاست «... زیرا وقتی، ما می‌توانیم در مقابل همه دنیا بایستیم بگوییم ما نه طرف مغضوب علیهم می‌رویم و نه طرف ضالین، نه طرف غرب می‌رویم نه طرف شرق می‌رویم، وقتی ما می‌توانیم این‌طور باشیم و به صراط مستقیم عمل کنیم که همه‌مان باهم باشیم، همه ید واحد باشیم.» (همان، ج ۱۹: ۱۹۴)

تأکید بر اصول مشترک:

از نظر امام خمینی اختلاف عقیده نباید مانع وحدت شود و می‌توان با داشتن عقاید متفاوت، وحدت نیز داشت «عقاید مختلف اسباب اختلاف خارجی چرا بشود» (همان، ج ۲۰: ۳۴) بنابراین همه انسان‌ها و به تبع آن همه مسلمانان باید عقاید و سلیق شخصی و فرقه ای و نژادی و... خود را نادیده گرفته و با تأکید بر اصول مشترک انسانی و اسلامی خود، حول محور توحید زمینه‌های پیاده شدن حاکمیت همه‌جانبه اسلام فراهم گردد. امام در این رابطه می‌فرماید: ما مسائل مشترک زیاد داریم.

ما در اصول مذاهبمان، اصول دینمان، همه باهم مشترکیم. قرآن قرآن همه است، اسلام اسلام همه است، پیغمبر پیغمبر همه است، همه این‌ها مشترکات ماست. در مشترکات باهم باشیم. (همان، ج ۱۴: ۵۰۸)

دعوت و تبلیغ دامنه‌دار:

این وحدت که اسلام شریف و قرآن کریم بر آن پافشاری کرده‌اند، با دعوت و تبلیغ دامنه‌دار باید به وجود آید و مرکز این تبلیغ مکه معظمه در اجتماع مسلمین برای فریضه حج است، که ابراهیم خلیل‌الله و محمد حبیب‌الله شروع و در آخرالزمان حضرت بقیه‌الله ارواحنا لمقدمه الفداتعقیب می‌کند. (همان، ج ۱۸: ۹۱). امام معتقدند: «تنها راه بازیابی عظمت و عزت و شکوه بیش اسلام و مسلمانان، مسئولیت پاسداری وحدت و برادری دینی، تنها ضامن استقلال سرزمین‌های اسلامی است» (همان، ج ۱: ۱۹۲). «رمز پیروزی مسلمانان در صدر اسلام، وحدت کلمه و وحدت ایمان بود» (همان، ج ۶: ۴۹).

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، امام رمز پیروزی، بقا و تداوم انقلاب اسلامی را وحدت می‌دانند (فولادی، ۱۳۸۷ ش: ۸۲) وحدت را علت محدثه و مبقیه نظام اسلامی و اسلام و وحدت را ضامن بقای مسلمانان دانسته‌اند (جمشیدی و محمدی، ۱۳۸۹: ۵۹)

۶- پیامدها (نتایج) وحدت در ابعاد داخلی و خارجی:

اهداف وحدت:

امام خمینی در آرمان وحدت خود اهدافی را دنبال می‌کرد که می‌توان آن‌ها را با چند معیار تقسیم‌بندی نمود که عبارت‌اند از: اهداف داخلی، اهداف خارجی و در یک تقسیم‌بندی دیگر به اهداف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی.

اهداف داخلی وحدت شامل این موارد است: آزادی و استقلال، (همان، ج ۱: ۲۵۰) رفع ایادی اجانب، (همان، ج ۱: ۲۵۰) و قطع کردن دست‌های خیانت‌کار و جنایتکاران، (همان، ج ۱: ۲۵۰) عظمت و شرافت، (همان، ج ۱۵: ۱۷۵) پیشبرد اهداف اسلام، تحقق همه‌جانبه اسلام در ایران (همان، ج ۹: ۴۸) استقرار حکومت دمکراسی صحیح نه دمکراسی غربی و شرقی فاسد، (همان: ۲۳۸) بقای انقلاب اسلامی، (همان: ۸) تحقق عدالت اجتماعی، (همان: ۹ و همان، ج ۱۷: ۷۷) بسط عدالت فردی و اجتماعی. (همان: ۹)

اما اهداف خارجی آرمان وحدت امام عبارت‌اند از: ایجاد معرفت برای بشر (همان، ج ۱۹: ۱۴۳) برقراری صلح و آرامش در جهان، (همان، ج ۱۳: ۱۱۶) پیاده کردن دمکراسی و آزادی حقیقی، (همان، ج ۸: ۱۱۴) تحقق یک انقلاب عمیق عمومی در سراسر جهان در مقابل جهان خواران ضد بشریت، (همان، ج ۱۶: ۱۱۳) بازیابی استقلال روحی و دور کردن احساس حقارت در مقابل حکومت‌های جور از خود، (صحیفه امام، ج ۱: ۱۶۲) استقلال شکسته شدن سلطه جهان خواران بر ملت‌های مستضعف جهان، (همان، ج ۱۴: ۱۴۶) به دست آوردن حق تعیین سرنوشت توسط ملت‌ها و بیداری دولت‌ها، (همان، ج ۱۴: ۱۴۶) استقرار حکومت اسلام در همه اقطار عالم، (همان، ج ۶: ۱۶۹) تشکیل امتی شکست‌ناپذیر و بنیانی مرصوص، (همان، ج ۲۰: ۱۱۱، ۱۱۲) ایجاد هویت اسلامی برای مسلمانان، (همان: ۲۳۴) رهایی از فقر علمی در جوامع اسلامی، (همان، ج ۲۱: ۱۹ ج ۱۹: ۴۳) رسیدگی به درد مسلمانان. (همان، ج ۱۹: ۱۴۶) امام خمینی در نظر داشت در کوتاه‌مدت حکومت اسلامی را در ایران مستقر نموده و با نفی استعمار و استبداد و کسب استقلال و آزادی، در میان ملت عدالت اجتماعی را تحقق بخشیده و آن را بسط و گسترش

دهد و از نظام جمهوری اسلامی ایران الگوی ویژه ای برای همه مسلمانان جهان و مستضعفین عالم ارائه نماید تا آن‌ها نیز به استقلال و آزادی نائل شده و دست اجانب و ابرقدرتان را از سرزمین خود کوتاه نمایند بنابراین می‌فرمودند که همه مردم همه انسان‌ها باید دولت اسلامی را تقویت کنند تا بتوانند اقامه عدل کنند. حفظ معنویات و تقویت معنویات مردم و اقامه عدل بین خودشان و نجات دادن مظلومان از دست ظالمان اما هدف بلندمدت امام آن بود که با برقراری صلح و آرامش در جهان و استقرار دموکراسی و آزادی حقیقی و گسترش عدالت در آن بشریت به معرفت جدیدی نائل گردیده و حکومت اسلامی در همه عالم مستقر شود تا امتی شکست‌ناپذیر و بنیان مرصوص تشکیل شود و جوامع اسلامی هویت اسلامی خود را یافته و از فقر علمی رهایی یابند و با تشکیل ارتش مشترک از کیان اسلام و امت اسلامی دفاع نمایند و هرگز به جهان خواران اجازه ندهند که ذخایر آن‌ها را به یغما برند.

این اهداف هر یک در مقوله ای سیاسی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی تقسیم‌بندی می‌شوند، اهداف سیاسی عبارت‌اند از استقلال و آزادی همه ملل جهان و مسلمانان، برقراری صلح و آرامش در جهان، پیاده شدن دموکراسی و آزادی حقیقی، تحقق عدالت فردی و اجتماعی، کسب حق تعیین سرنوشت ملت‌ها، تشکیل امت اسلامی، تشکیل حزب مستضعفین جهان، حفظ عظمت و شرافت، پیشبرد اهداف سیاسی اسلام، تحقق اسلام در همه ابعاد، تحقق انقلاب عمومی در سراسر جهان، شکستن سلطه جهان خواران بر مستضعفان، برچیدن پایگاه نظامی شرق و غرب و تشکیل ارتش دفاعی اسلامی و رسیدگی به دردها و امور مسلمین و حفظ نظام جمهوری اسلامی. اهداف اقتصادی عبارت‌اند از: کسب استقلال و خودکفایی. گسترش عدالت اقتصادی، پیاده کردن اهداف بین‌المللی اسلامی در جهان و جلوگیری از استعمار و استثمار و به دست گرفتن مقدرات اقتصادی خود.

اما اهداف اجتماعی: تحقق عدالت اجتماعی، منع فساد و فحشاء و انواع کج‌روی‌ها، برقراری صلح و آرامش، تشکیل امت اسلامی و بنیان مرصوص، بیداری از خواب غفلت و...

اهداف فرهنگی: حفظ عظمت و شرافت، بقاء انقلاب اسلامی، جلوگیری از فساد و فحشاء و نابودی پایگاه ظلم و فساد، ایجاد معرفت برای بشر، بازیابی استقلال روحی و دور کردن احساس حقارت در مقابل دشمنان، ایجاد هویت اسلامی برای همه مسلمانان، رهایی از فقر علمی در جوامع اسلامی و...

اما تشکیل ارتش مشترک اسلامی برای دفاع از کیان اسلام و برچیدن پایگاه نظامی شرق و غرب از کشورهای اسلامی از اهداف سیاسی - نظامی امام در دعوت به وحدت بود.

نتیجه‌گیری:

وحدت از جمله عوامل تأثیرگذار بر انسجام و تداوم یک نظام سیاسی بوده که از ابعاد مختلفی قابل واکاوی و تحلیل است و در موارد متعددی در مواضع شفاهی و یا عملی امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه) شاهد بروز آن هستیم. این مقاله به بررسی ابعاد و راهبردها و همچنین پیامدهای وحدت از منظر امام خمینی می‌پردازد و به صورت خلاصه نتایج آن نشان داده است داده است که از دیدگاه ایشان، فرآیند وحدت‌آفرینی متأثر از شرایط علی‌ایدئولوژیک و همچنین دلایل سیاسی و سایر دلایل است. که از طریق راهبردهایی چون پیروی از ولایت، همزیستی مسالمت‌آمیز، تأکید بر اصول مشترک و ... قابل تحقق است.

در این بین دو گروه از عوامل ایفای نقش می‌کنند و پدیده وحدت‌آفرینی را متأثر می‌سازند. اولین گروه از این عوامل که به‌عنوان تسهیل‌گر و یا محدود کننده قابل طرح هستند؛ "شرایط مداخله‌گر" می‌باشند از جمله این عوامل که در مواضع حضرت امام قابل استخراج بوده است می‌توان به تلاش علما و روشنفکران، بیداری و آزادی، اقدامات دشمنان اشاره کرد و دومین گروه از عوامل که در طبقه شرایط زمینه‌ای طرح شده‌اند می‌توان به سطح بیداری و بصیرت و سطح تمایل به وحدت و همچنین صدور ارزش‌های انقلاب اشاره کرد. پیامدهای و نتایج ایجاد وحدت از نگاه حضرت امام در دو گروه داخلی و خارجی طبقه‌بندی شده‌اند. از مهم‌ترین پیامدهای داخلی وحدت می‌توان به استقلال، صلح، دفاع از کیان اسلام، کسب عظمت و شرافت، بقای انقلاب ... دانست و از پیامدهای خارجی نیز به برقراری آرامش در جهان، تأمین منافع جهان اسلام، شکست ابهت استکبار و ... اشاره کرد. این پیامدها نتایج و خروجی‌های ایجاد وحدت برای کشور و همچنین در سطحی بالاتر برای جهان اسلام و در سطحی کلان‌تر برای جهان است.

منابع و ماخذ:

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- امام خمینی، صحیفه نور، مجموعه ۲۲ جلدی.
- امام خمینی، صحیفه انقلاب، وصیتنامه سیاسی - الهی رهبر کبیر انقلاب اسلامی و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، چاپ چهارم، [تهران]؛ سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، [۱۳۶۸]، ص ۸.
- امام خمینی، شرح حدیث جنود عقل و جهل، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چ چهارم، تهران ۱۳۷۷.
- امام خامنه ای، حدیث ولایت، جلد ۲ و ۳.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- آمدی، عبدالواحد ابن محمد، غررالحکم، ترجمه هاشم رسولی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران ۱۳۷۸.
- بزرگی، مهدی، «نقش انقلاب اسلامی در بیداری و وحدت مسلمانان»، فصلنامه اندیشه تقریب، سال دوم، شماره پنجم، ۱۳۸۴ ش.
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، قابل دسترسی در سایت: www.leader.ir.
- جمشیدی، محمدحسین، «ماهیت وحدت در اندیشه امام خمینی»، نشریه کیهان فرهنگی، شماره ۱۵۶، ۱۳۷۸ ش.
- جمشیدی، محمدحسین؛ محمدی، احسان الله، «مبانی تحقق وحدت حوزه و دانشگاه از دیدگاه امام خمینی (رحمت الله تعالی علیه)»، فصلنامه معرفت در دانشگاه اسلامی، سال چهاردهم، شماره ۱، ۱۳۸۹ ش.
- جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیات، مرکز نشر اسراء، چ ۱۳۰، قم ۱۳۹۲.
- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، زیر نظر محمد معین و سید جعفر شهیدی، ۱۴ ج، تهران، ۱۳۷۳.
- رستمی، رضا، زمینه های ایجاد اخوت و عدالت در دولت نبوی، سیاست نبوی، علیخانی و همکاران، نشر تهران ۱۳۸۶.
- شیخ صدوق، من لایحضر الفقیه، ترجمه محمد جواد غفاری، نشر صدوق، تهران ۱۳۶۷.

- فقیه ایمانی، محمدرضا، «آسیب‌شناسی وحدت در نظام اسلامی و راهکارهای حفظ آن از نگاه متون دینی فصلنامه بلاغ مبین، شماره ۳۲ و ۳۳، پاییز و زمستان ۱۳۹۱ ش.
- فولادی، محمد، «استراتژی وحدت جهان اسلام در اندیشه امام خمینی»، نشریه معرفت، سال هفدهم، شماره ۱۲۶، ۱۳۸۷ ش.
- کلینی، محمدابن یعقوب، اصول کافی، موسسه تحقیقاتی انتشاراتی نور، چاپ سوم، ۱۳۷۵.
- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، دارالکتب السلامیه، چاپ سوم، ۱۳۷۵
- نوایی، علی‌اکبر، «انسجام اسلامی از منظر امام خمینی و مقام معظم رهبری»، فصلنامه اندیشه، سال سیزدهم، شماره پنجم و ششم، ۱۳۸۶ ش.

